

Neznámá tvář Prahy

Příroda a rostlinstvo

Jarmila Kubíková
Jiří Kříž
Lubomír Hrouda
Anna Skalická

Dokořán

Jarmila Kubíková, Jiří Kříž, Lubomír Hrouda, Anna Skalická
NEZNÁMÁ TVÁŘ PRAHY
Příroda a rostlinstvo

Copyright © Dokořán, 2014

Photos © Lubomír Hrouda, Jiří Kříž, Jarmila Kubíková, Martin Kubík,
Pavel Mudra, Jiří Rom, 2014

Illustrations © Anna Skoumalová-Hadačová, 2014

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být
rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího
písemného svolení nakladatele.

Druhé vydání (první elektronické).

Odpovědný redaktor Marek Pečenka.

Redakce Marie Černá.

Lektoroval Jan Jeník.

Fotografie Lubomír Hrouda, Jiří Kříž, Jarmila Kubíková, Martin Kubík,
Pavel Mudra, Jiří Rom.

Ilustrace Anna Skoumalová-Hadačová.

Obálka, grafická úprava, sazba a konverze do elektronické verze

Tomáš Schwarzbacher Zeman.

Vydalo v roce 2014 nakladatelství Dokořán, s. r. o., Holečkova 9, Praha 5,
dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz, jako svou 722. publikaci
(165. elektronická).

ISBN: 978-80-7363-661-6

NEZNÁMÁ TVÁŘ PRAHY

PŘÍRODA A ROSTLINSTVO

NEZNÁMÁ TVÁŘ PRAHY

PŘÍRODA A ROSTLINSTVO

Jarmila Kubíková, Jiří Kříž,
Lubomír Hrouda, Anna Skalická

OBSAH

Předmluva	7
Úvodem – historie poznání pražské květeny	8
1 Praha, její poloha a podnebí	21
2 Město na dně tří moří... ..	25
3 Vývoj přírody během čtvrtohor	39
4 Osídlení od pravěku do současnosti	45
5 Je ve městě ještě přirozená vegetace?	48
6 Přirozená vegetace skal	87
7 Kulturní krajina	98
8 Květena v proměně staletí	113
9 Pěstované okrasné dřeviny, zahrady a parky	154
10 Černí pasažéři – neofyta	189
11 Vzácné druhy	202
12 Krásné ztráty	206
13 Krajina v přerodu – po čem šlapeme	212
14 Máme v Praze chráněné a ohrožené druhy?	217
15 Seznam pražských chráněných území	222
Literatura	240
Rejstřík	247

PŘEDMLUVA

Praha je obdivuhodné město. Skály prozrazují dávnou minulost Země, jejich spáry a terásky porůstá vzácná květena, žije na nich plejáda drobného hmyzu. Potoky směřující do Vltavy jsou lemovány přírodními lužními lesy, doubravy na vrcholu Petřína jsou podrostlé přirozenou lesní květenou. Přírodní klenoty vstupují do samého centra města. Přesto Pražané většinou přírodu vnímají jen jako samozřejmou kulisu. Proto jsme si při hledání názvu pro tuto knížku dovolili znovu použít pojmenování „Neznámá tvář Prahy“, které zvolil s velkým úspěchem prof. Julius Komárek v roce 1941 pro drobnou knížku o pražské zvířeně. Publikace byla velice ceněna v přírodovědné obci a kolegové zoologové si slibovali, že po řadě let napíšou její nové pokračování a zhodnotí změny, ke kterým došlo. Vyšlo několik vědeckých pojednání o pražské zvířeně, netopýrech, pavoucích, motýlech, různých skupinách hmyzu, ale bohužel žádná publikace popularizační.

Totéž lze říci o květeně a rostlinstvu Prahy. Publikací vědeckých vyšlo v posledních desetiletích dost, ale málo popularizačních statí. Pokusili jsme se tuto mezeru doplnit, abychom si nemuseli povzdechnout s prof. Ladislavem Čelakovským, který v roce 1870 ve své knížce *Květena okolí Pražského říka*: „Mladý přírodník neví kam zrak obrátit a tak mu zůstává květena okolní z největší části tajemnou rouškou zahalena.“

Autoři se snažili tuto roušku trochu poodhalit, zda se to povedlo, posoudí až čtenáři.

Za autory Jarmila Kubíková

AUTORSKÉ ROZDĚLENÍ TEXTU:

Kap. 2 – Město na dně tří moří – Jiří Kříž

Kap. 9 – Pěstované okrasné dřeviny, zahrady a parky – Anna Skalická

Kap. 13 – Krajina v přerodu – po čem šlapeme – Lubomír Hrouda

Kap. 15 – Chráněná území, management, mapa pražských chráněných území – Jarmila Kubíková, Jiří Kříž, Jiří Rom, Petr Slavík

Ostatní kapitoly – Jarmila Kubíková

Kresby rostlin: Anna Skoumalová-Hadačová

Fotografie: Lubomír Hrouda, Jiří Kříž, Jarmila Kubíková, Martin Kubík, Pavel Mudra, Jiří Rom

ÚVODEM – HISTORIE POZNÁNÍ PRAŽSKÉ KVĚTENY

Praha a její blízké okolí mají mimořádný význam v rámci celých Čech. Byla po staletí centrem vzdělanosti a rozvoje vědy. Počátky rozvoje přírodních věd v novodobém pojetí spadají do druhé poloviny 18. století. Souviselo to s osvěcenskými snahami po poznání země a v okolí Prahy „botanizovala“ řada nadšenců. Jejich úsilí vyústilo v poznání řady významných druhů rostlin a popsání mnoha nových taxonů. Shrnutí poznatků se ujaly hned tři skupiny autorů sepsáním květeny pražského okolí – F. W. Schmidt 1793–1794, J. E. Pohl 1809 a 1817, bratří Preslové (J. S. Presl a C. B. Presl) 1819. Mohli se opírat o nálezy mnoha sběratelů, například to byli J. B. Bohadsch, T. Haenke, J. G. Mikan, J. Ch. Mikan (syn), J. Nowodworsky, J. E. Pohl, K. B. Presl, J. S. Presl, F. W. Schmidt a dále I. F. Tausch a J. J. Zauschner. Mnohé tehdy nalezené a nově popsané lokality stále existují: kosatec český (nověji určovaný jako kosatec bezlistý pravý) na Chuchelské skále, hlaváček jarní,

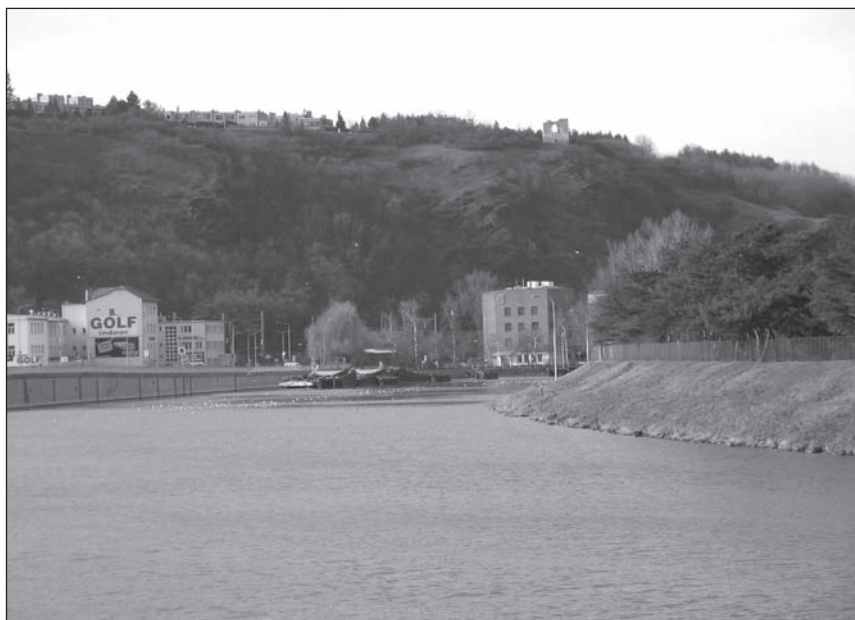
Pohled na Mariánskou bránu v dnešní době. Foto M. Kubík

pryšec sivý nebo křivatec český na Podbabských skalách. Pro toto nejstarší období je mnohdy obtížné popisované druhy správně identifikovat podle současně používané nomenklatury a zejména vyloučit omyly nebo i úmyslné obohacení květeny zcela nepravděpodobnými druhy.

Zajímavou prací je krajinářský, romanticky laděný floristický příspěvek o údolí Šáreckého potoka, který napsal W. A. Gerle v roce 1807 na základě vycházky od pražské brány do Podbabý a proti proudu potoka až do soutěsky Džbán a dále do Hvězdy. Stojí za to ocitovat některé pasáže (volný překlad z němčiny):

Jen spoře rozdává příroda své dary uvnitř města. Vyjdeme-li však z Mariánské brány (dnešní Písecká brána), otvírá se nám přátelská krajina: široká rovina, obilní pole, příjemné cesty, osázené mladým stromořadím, mírné kopce lemuji údolí. V pozadí na úpatí pahorku leží Trojský zámek, na vysokém hřbetu trůní ves Prosek se svou špičatou kostelní věží, umělecké letohrádky, kaplička v zahradě hraběnky Šlikové, gotický lovecký zámeček krále Václava, blyskavé stříbro říčního proudu, na jehož březích pyšní se krásné skupiny stromů, vše zdá se býti tvořivou rukou přírody a umění v přátelském souznění tak uspořádáno, že této krajině nechybí žádný půvab. Přicházíme k břehu řeky, jejíž levý břeh začíná být skalnatý, na vrcholu strmých skal tyčí se čtyřhranná zřícenina. Keře zjasňují

Současný pohled na pobřeží Vltavy s čističkou odpadních vod a plavební komorou, v pozadí zřícenina Baba. Foto M. Kubík

tmavou skálu, na jejíchž úbočích kraluje božská květena (jmenuje význačné druhy: *Dictamnus albus* (třemdava bílá), *Potentilla recta*, *verna*, *argentea* (mochna přímá, jarní, stříbrná), *Geranium sanguineum* (kokost krvavý), *Clematis recta* (plamének přímý), *Anthericum liliago* (běložárka liliovitá), *Hyacinthus (Muscaris) comosus* (modřenec chocholatý), *Convallaria majalis* (konvalinka vonná), *C. Polygonum* (*Polygonatum odoratum*; kokořík vonný), *Asplenium germanicum* (*x alternifolium*; sleziník střídavolistý), *Chrysocoma (Aster) linosyris* (hvězdnice zlatovlásek), *Solidago virgaurea* (zlatobýl obecný), *Sempervivum montanum* (*Jovibarba globifera*; netřesk výběžkatý), *Veronica latifolia* (?; rozrazil?), *V. spicata* (*Pseudolysimachion spicatum*; rozrazil klasnatý pravý), *Allium flavum* (česnek žlutý), *A. angulosum*, *A. montanum* (*Allium senescens* subsp. *montanum*; česnek šerý horský)).

Točitá skalnatá pěšina vede stinným stromovím do vesničky, která leží na břehu potoka pod strmě spadajícími skalami. Rozptýlené chatrče, městu tak vzdálené, oplocené zahrady a pole, starý vesnický kostel s vysokým červeným křížem... Za vesničkou se rozkládá měkký stín lesního porostu s vonným šeríkem u cesty, s klapajícími mlýny, míjíme jednotlivé chalupy, napůl zřícené ohradní zídky, obrostlé křovím.

Náhle se otvírá výhled, potok se vine měkce po štěrkových náplavech, na jeho březích kvetou růže a ostružiny. Mírné svahy s obilím a ovocnými stromy se zvedají na pravo, na levo vyšší zvlněné kopce se skvějí všemi odstíny zeleně. Stále hustší je les na kopci, objevuje se louka s bujnou trávou a barevnými květy, s ovocnými stromy obalenými květy. Krajina stále více láká poutníka, aby vstoupil do hustého lesa. Projde loukou s vysokou trávou a kolem přátelského červeného domku vstoupí do stínu stromů. Zde voní šerík, zimolez ovjivý (*Lonicera periclymenum*) šplhá po keři svídy (*Cornus sanguinea*), poutník šlape po jedovatém oměji vlčí mor (*Aconitum lycoctonum*), bujná vegetace ho vítá a těžko se vrací na původní cestu údolím.

Pokračuje stinnou cestou pod kvetoucími švestkami a bezinkami, až k ruině budovy, o které se vypráví, že v ní žila bájná Šárka. Jde však o zříceninu z 18. stol., která se Šárkou nemá nic společného.

Zde se mění údolí nápadně, rozšiřuje se v jakýsi otevřený kotel. Na vysokém kopci se vypíná kostel sv. Matěje, který je obklopen bukovým hájem (*Fagus sylvatica*). V údolí jsou roztroušena zemědělská stavení, lidé pracují na polích a zahradách, potok plyne tiše v rovině, údolí se rozšiřuje, kopce se rozestupují, věncí se budovami, stromy a křoviny řídnu a nápadně kvetou pouze hlohy. Na kopcích se pasou ovce.

Půvab krajiny se postupně mění. Pěšina se vine širokou rovinou, podél cesty je hojný kostival (*Symphytum officinale flore albo*), žlutě září pryskyřník a nechybí jetel luční (*Trifolium pratense*). Chvilí jsme obklopeni holými kopci, chvíli se ztrácí náš zrak v rovných obilných

polích a již se obáváme, že poezie údolí je ztracena, když jako mávnutím kouzelného proutku jsme zpět v malířům milé krajině, pěšina se vrací k potoku lemovanému vrbami a olšemi a kopce se odívají zelení. Na břehu potoka roste podbílek šupinatý (*Lathraea squamaria*), mlýnská kola klapají.

Mírně stoupáme a díváme se do širokého údolí, pohlédneme-li zpět, vidíme opět kostel sv. Matěje. Před námi je zámek v jednoduchém italském stylu, kaple stojí na skalnatém vršku a pod ní lesknoucí se hladina rybníka. Na levo je lom na zeolith a napravo od cesty je na skále bílá nika, věnovaná sv. Janu Nepomuckému.

Kolem zámku podél potoka se nyní vine cesta. Je to ráj botaniků – na břehu *Myosotis palustris* (pomněnka bahenní), *Dipsacus laciniatus* (štětka laločnatá), *Triglochin palustre* (bařička bahenní), *Tussilago farfara* (podběl lékařský), *Mentha aquatica* (máta vodní), *M. hirsuta* (?), *Adonis vernalis* (hlaváček jarní), *Veronica prostrata* (rozrazil rozprostřený), *Genista germanica* (kručinka německá) a mnoho dalších.

Konečně se kopce opět přibližují, potok teče rychleji přes velké kameny. V hájích se týčí velké balvany.

Háj mladých dubů vyrůstajících kolem mechem porostlých balvanů láká k návštěvě. Roste tu *Viola mirabilis* (violka divotvárná), *Stellaria graminea* (ptačinec trávovitý), *Polygala vulgaris flore albo copiosissimae* (vítoč obecný), *Gnaphalium dioicum* (*Antennaria dioica*; kociánek dvoudomý), *Rubus saxatilis* (ostružník skalní), *Physalis alkekengi* (mochyně židovská), *Silene viscosa* (silenka lepkavá). Z vrcholu vidíme velký kus okolní krajiny: věže, klášter, kostel Paní Marie Vítězné na Bílé hoře, Letohrádek Hvězda v oboře. Poutník se vrací spokojen k potoku a jde dále.

Skály se týčí do výše, zřícené balvany v potoce a sutě na stráních na levé straně, na pravo hrad z balvanů, obrostlý kmeny dubů. Scéna se opět mění v příjemný listnatý porost, skály se ukrývají za hustou zelení a pěšina nás vede k poslednímu mlýnu, kde je potok zaveden do nádrže, odkud propustí padá na mlýnské kolo.

Hustá divočina, směs lesa a skal navazuje na tento poslední mírnější obraz krajiny. Ve stínu křovin najdeme vystupující pramen, potok se dělí na více ramen a tvoří ostrovy, na břehu roste *Aspidium filix mas* (*Dryopteris filix-mas*; kaprad samec), *Filix femina* (*Athyrium filix-femina*; papratka samičí), *Polypodium fragile* (*Polypodium vulgare*?; osladič obecný?).

Skály jsou stále vyšší a strmější, stále dobrodružnější, pokryté lišejníky (*Lichen sulphureus*). Ještě jednou pootevře se údolí a pak se již uzavírá do úzké soutěsky omezené dvěma skalními stěnami. Potok prodírá se skálou. Jen tu a tam je úzká pěšina, jinde se musí skákat po kamenech potokem nebo prolézat skalami. Zde roste *Alyssum saxatile* (tařinka?),

Letohrádek Hvězda vystupuje na konci aleje. Foto J. Kubíková

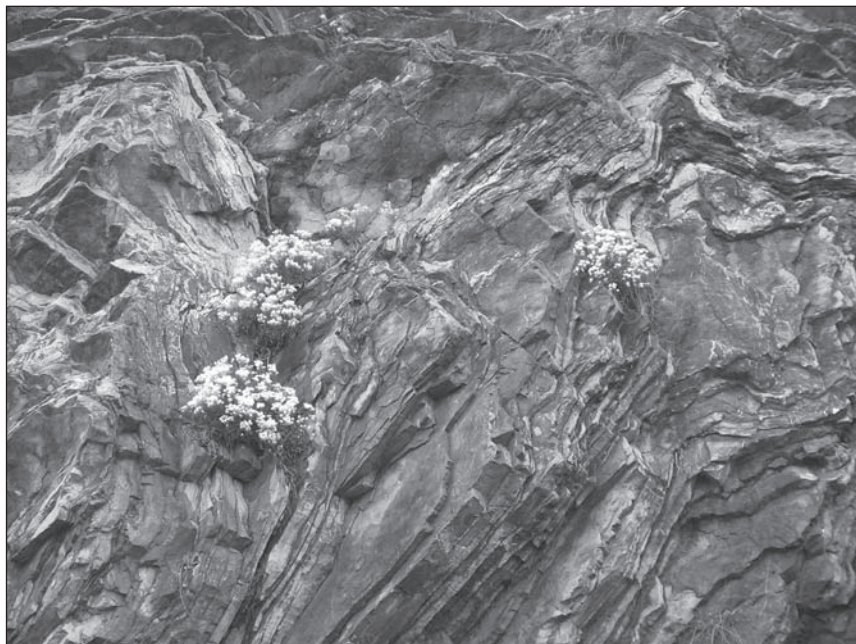
Biscutella laevigata (dvojštítek hladkoploď), Saxifraga tridactylites (lomikámen trojprsty), Viola tricolor, Viola saxatilis (violka skalní), na vrcholu skal Ornithogalum (Gagea) bohemicum (křivatec český). V klidnější tůni v potoce roste Ranunculus fluviatilis (lakušník vzplývavý). Nyní nám zbývá vystoupit strmou strání, projít vesnicí a jsme ve Hvězdě. Pod stromy dojdeme ke kameni, kde kdysi rozprostřel Fridrich Veliký své plány na dobytí Prahy. Les, kdysi obora má pěkné skupiny stromů.

Tento starý text je pro botaniky velmi poučný, jmenuje mnohé druhy rostlin, které v Šáreckém údolí stále rostou, ale také druhy, které se tam již nevyskytují.

Pro rozkvět floristické práce v Čechách a zejména v Praze mělo velký význam založení Opizova výměnného ústavu (1820–1857). Výsledky práce mnoha profesionálních i amatérských sběratelů byly shrnuty v rozsáhlém trojdílném rukopisu – *Botanische Topographie Böhems*, uloženém v knihovně Národního muzea. Předčasná Opizova smrt znamenala přerušení nadějného výzkumu pražského okolí a bylo potřeba, aby se práce ujala další mladší generace. Z této doby se zachoval popis vycházky do Chuchle v roce 1854 od Julie Saxe, mladého botanika, který později při svém působení na univerzitě v Německu proslul jako zakladatel rostlinné fyziologie. Některé citace jeho pozorování:

Vyvolíme si vycházku do Malé Chuchle, která hodinu cesty jižně za Prahou leží. Chuchle sama rozkládá se na levém břehu Vltavy u oupatí lesnaté stráně a cesta táhne se podél téhož břehu po boku hluché silnice, vedoucí do Zbraslavi, kdežto se Berounka do Vltavy vlévá. Hned za předměstím Smíchova, jehož zdi a ploty pokryty jsou žlutě kvetoucí *Isatis tinctoria* (boryt barvířský pravý), otvírá se volná a půvabná vyhlídka... Silnice mezi Smíchovem a Zlíchovem jest lemována úrodnými polmi, které se na pravo k stromoví a pastvištím pahorků připojují, na levo ale do rozsáhlé louky přecházejí, která naproti Vyšehradu leží

(dále vyjmenovává přícestní a rumní květenu – *Lepidium* (*Cardaria*) *draba* (vesnovka obecná), *Sisymbrium loeselii* (hulevník Loeselův), *Capsella bursa-pastoris* (kokoška pastuší tobolka), dále polní plevel – *Raphanus raphanistrum* (ředkev ohnice), *Neslia paniculata* (řepinka latnatá), *Ranunculus arvensis* (pryskyřník rolní), *Papaver dubium* (mák pochybný), *Centaurea cyanus* (chrpa modrá), *Adonis aestivalis* (hlaváček letní), luční druhy – *Salvia pratensis* (šalvěj luční), trávy *Alopecurus pratensis* (psárka luční), *Dactylis glomerata* (srha laločnatá), mokřadní *Alopecurus geniculatus* (psárka kolénkatá), *Ranunculus sceleratus* (pryskyřník lýtý), *Carum carvi* (kmín kořenový) atd.).

Barrandovská skála s tařící skalní vypadá stejně tak, jak ji kdysi Francouzi prorazili.

Foto J. Kubíková

Bývalá kaplička pod Barrandovou skálou, původně prachárna francouzských vojáků při stavbě silnice. Foto M. Kubík

Na vápencové skále stále najdeme trýzel škarolistý (*Erysimum crepidifolium*).
Foto J. Kubíková

Opravená kaple v současné Malé Chuchli. Foto M. Kubík

*Obrátíme se nyní k Zlíchovu, kdežto vápenná skála pozornost naši poutá. Skládá se z hrubých vrstev peckovitého vápence, na kolmém srázu pod kostelem pod přímým úhlem zahnutých. Silnice jest na druhé straně kostela v skále této prolomena. Rostlinstvo na skále jest chudé, ale zajímavé. Množství listnatých mechů potahuje skály, zvláště jest *Racomitrium obecné*. Na mechu tomto rozkládá se slizský *Nostoc*, řasa, přecházejíc mnohonásobně v tmavohnědý lišejník *Collema*. V štěpnici u oupatí skály objevuje se *Muscari comosum* (modřelec chocholaty), *Stachys recta* (čistec přímý), též *Seseli elatum* (osseum?; sesel sivý), *Festuca ovina* (kostřava ovčí), *Poa compressa* (lipnice smáčknutá) a *Bromus tectorum* (sveřep střešní).*

Na cestě od Zlíchova k Chuchli přistupují vápenné skály bezprostředně až k silnici, kterouž nejdříve Francouzi ve válce s Marií Terezií prorazili...

*Vápence tvoří zde, jak již podotknuto, kolmé stěny a jenom sporá prst mohla se na jednotlivých tarasech a škulínách usaditi. Proto chybí zde také všechno stromoví, ba i keře, tím více ale usadily se zde nízké rostliny, sporé sice ale v překvapující rozmanitosti... rozložené listy tučného *Sempervivum* (netřesk), *Sedum acre*, *sexangulare*, *album* (rozchodník ostrý, šestiřadý, bílý), *Thymus serpyllum* (mateřídouška úzkolistá), *Lotus corniculatus* (štírovník růžkatý), *Medicago minima* (tolice nejmenší)... trávy *Bromus mollis* (hordeaceus; sveřep měkky), *Festuca pallescens* a *ovina**

(*kostrava sivá a ovčí*), *Koeleria cristata* (macrantha; smělek štíhlý), *Melica ciliata* (?), *dále pak Alyssum calycinum* (alyssoides), *montanum* (tařinka kališní, horská), *Erysimum crepidifolium* (trýzel škardolistý), *Cerastium arvense* (rožec rolní) a *vulgatum* (holosteoides subsp. triviale; rožec obecný luční), skalní *Asperula cynanchica* (viz *mařinka psi*) a *Silene otites* (silenka ušnice). Kde se na skále na vodorovných tarasech více země nahromadilo, červená se v hustých záhonech *Geranium sanguineum* (kakost krvavý), na takových místech spatřuje se též ozdoba květeny Pražské, *Iris bohemica* (kosatec bezlistý pravý), jakož i *Centaurea montana* (triumfetti; chrpa chlumní). Od silnice až k temenu skály vystupuje *Reseda lutea* a *luteola* (rýt žlutý, barvířský), *Salvia verticillata* a *pratensis* (šalvěj přeslenitá, luční), porůznu *Oxytropis pilosa* (vlnice chlupatá).

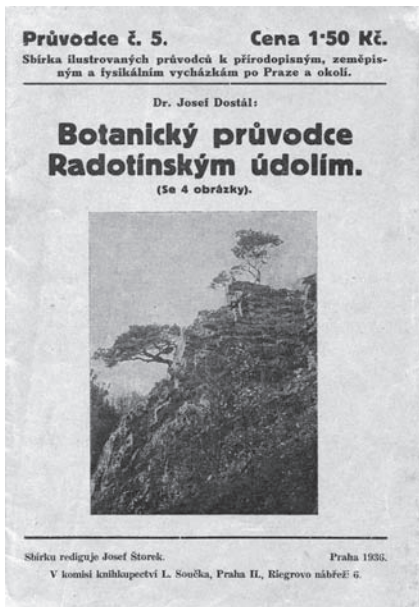
Mineme sbořený lom a velikolepou skálu zelenokamenu z části z miskovitých koulí složeného, v jehož rokli *Biscutella laevigata* (dvojštítek hladkoplodý), *Cytisus biflorus* (ratisbonensis; čilimník řezenský) a *Asparagus* (chřest) se pozoruje, vstoupíme do Malé Chuchle, v ovocném háji ukryté.

Z obezděné studánky prýstí zde pramen čerstvé studené vody, již se v koupelích používá, a nad lázeňským hostincem vyzdvihuje se háj ku parku podobný, na jehož konci nad kolmou zelenokamennou skálou již z daleka obnovený kostelík se bělá. Jižní strana a dolejší kraj lesnaté stráně jest pokryt vinohradem. Stráň tato skládá se v hořejší polovici ze zelenokamenu, v dolejší ale z vrstev břidličnatých vápnem promíchaných, z větší pak části jest potažena úrodnou prstí. Rostlinstvo jest zde nad míru bujné. Stromoví obsahuje hlavně oba naše duby, *Quercus robur* a *pedunculata* (dub letní), pak *Carpinus betulus* (habr obecný), jehož keře střídají se s *Corylus avellana* (líška obecná), *Evonymus europaea* (*Euonymus europaea*; brslen evropský), podél cest bujní *Prunus spinosa* (trnka) a *Crataegus oxyacantha* (*laevigata*; hloh obecný), též *Sorbus* (jeřáb), *Cornus* (dřín) a *Ligustrum* (ptačí zob) nechybí, na temeně konečně roste *Betula pubescens* (bříza pyřitá).

Druhy v lese – četné mechy, *dále trávy Poa nemoralis* (lipnice hajní), *Anthoxanthum odoratum* (tomka vonná), *Luzula albida* (luzuloides; bika bělavá), kvetoucí druhy *Ajuga genevensis* (zběhovec lesní), *Lysimachia nemorum* (vrbina hajní), *Silene nutans* (silenka níctí), *Lychnis viscaria* (smolnička obecná), *Cephalanthera pallens* (damasonium; okrotice bílá), *Orobanchis niger* (*Lathyrus*) (hrachor černý), *Hieracium aureum* (?), *pilosella* (jestřábník chlupáček), *stoloniferum* (?), *Genista germanica* (kručinka německá), *Maianthemum bifolium* (pstroček dvoulistý), *Galium sylvaticum* (svízel lesní), *Orobanchis galii* (caryophyllacea; záraza hřebíčková), *rubens* (lutea; záraza žlutá).

Poznali jsme na procházce ráz rozličného rostlinstva... Neveliké přemýšlení ukáže nám odvislost rostlinstva od půdy, od podoby její, od

vláhy, tepla a světla. Vyskoumání těchto poměrů a vzájemnosti jejich náleží k nejzávažnějším předmětům, kteréž i malá krajina příteli přírody poskytovat může.

Třetí období intenzivního průzkumu květeny na pevném taxonomickém základě zahájil Čelakovský vydáním své *Květeny okolí Pražského* v roce 1870. Jeho dílo není jen floristickým soupisem, ale má i značný význam taxonomický a nomenklatorický. Čelakovský vycházel z pojetí širokého druhu a důležitost přisuzoval i subspeciím, byl však proti drobným malým druhům, jejichž rozlišení je obtížné a poznání přírody jako celku se jejich popisováním zamlžuje. Čelakovský mnoho lokalit sám viděl, a lokality, které přejímá od starších autorů, kriticky hodnotí. Proto jeho dílo je velmi hodnotné a mohlo být základem pro další studie a doplňky. V závěru uvádí z pražského území 1 100 planě rostoucích druhů, k nimž připočítává menší poddruhy v počtu 72, takže celkový počet mu vychází kolem 1 170. Pokud připočte druhy pěstované na polích a v sadech a druhy cizí květeny zplanělé, vychází mu celkový počet kolem 1 300.

V letech do konce 19. století řada autorů své nálezy publikuje, např. Dědeček z oblasti na sever od Prahy, Polák z pražského východu, Velenovský z Motola a Hvězdy, Hasslingerová z oblasti bělohorské tabule. Polák v roce 1893 o okolí Běchovic píše:

Ubírali jsme se z Běchovic podél dráhy směrem k Ouvalům, po jejížto jedné straně velké močálovité louky, po druhé pak malé rašelinky se

nalézají. Poslednějších hleděli jsme si více než močálovitých luk. Koho zajímají ostrice, mohl si o výletu asi 20 druhů tohoto „nenáviděného“ rodu nasbírat (zmiňuje *Carex echinata* (ostrice ježatá), *C. canescens* (ostrice šedavá)), dále *Scutellaria hastifolia* (šišák hrálovitý) na pokrači rybníkovitého močálu poblíže lesa bylo nám vítaným nálezem, neb nebyl druh ten z krajiny té posud znám. *Pedicularis silvatica* (všivec lesní) přichází z lesa Běchovického (Fiederholec řečeného) dosti zhusťta. Na písčité půdě nalézá se *Aira praecox* a *A. caryophyllea* (ovsíček časný, obecný)... Mnozí z účastníků neměli dosud příležitosti sbírat rosníčku okrouhlolistou (*Drosera rotundifolia* L.; rosnatka okrouhlolistá), která jak již dříve známo bylo, tam v rašelinitých příkopech lesních podél dráhy četně přichází... *Droseru* našli jsme, jak očekáváno, v hojnosti a čerstvou „jak rosu“. Nedá se upříti, že dělá na každého, když ji poprvé v přírodě udrží, dojem jako rostlina typu v naší přírodě zcela osamocené, nepovědomého a ihned jsme zvláštní její krásou zcela jati... Hlouběji v lese od Běchovic k Ouvalům byli jsme překvapeni množstvím arniky (*Arnica montana* L.; prha arnika), rostliny v krajích hornatých arcit rozšířené, v rovinách neb v polohách teplejších buď vzácná neb naprosto scházející...

Oblíbeným výletním místem v 19. století bylo dále Prokopské údolí, kde lákala jeskyně jako legendární bydliště sv. Prokopa, kostelík a každoroční poutě. Bohužel pokračující lomová činnost zničila jeskyni – kosterní pozůstatky prehistorických zvířat byly zachráněny pro Národní muzeum, zanikly poutě a konečně i kostelík byl zničen v padesátých letech 20. století., protože podzemní prostory byly využívány armádou. Nicméně přírodovědecké poznatky byly zaznamenány v různých pracích. Obdobné oblíbené místo byla Závist pod keltským hradištěm, kde byly zejména známé nálezy vzácných brouků.

Na začátku 20. století je zájem o Prahu a její okolí menší, po konci první světové války se botanici rozjeli do světa a také na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Přesto ve 30. letech vycházely průvodce k botanickým vycházkám do pražského okolí, určené pro širokou veřejnost a školy. Zajímavé jsou průvodce do Prokopského údolí od B. Fotta a průvodce do Radotínského údolí od J. Dostála. Dávají srovnání tehdejšího a současného stavu květeny a vegetace. Zejména Fottův průvodce vysvětluje ekologické podmínky navštívených míst a původ květeny. Krátká ukázka:

Rostlinný útvar, který vznikl na stanovišti s popsányi podmínkami, jmenujeme skalní step. Stepi jsou plochy bez dřevin, porostlé společenstvy význačně suchomilných trav a různých teplomilných rostlin květnatých. V Čechách nacházíme stepi na výživných podkladech (vápencích, čedičích) v končinách se suchým a teplým podnebím, ovšem

nejsou to pravé stepi jihovýchodní Evropy a nemají také oně rozlehlosti stepí jihovýchodních, jichž představu v nás probouzí slovo „step“. Rozvoj stepi náleží do doby jarní, v tu dobu jsou stepi zelené a zpestřené četnými květy. Ale pod žárem letního slunce step vyprahne, rostliny přinesou plody a uschnou.

Rozlet botaniků po světě přerušila další válka a po dobu jejího trvání se botanici opětovně vrátili na území Prahy. Zejména K. Domin, J. Dostál a J. Klika publikují nová sdělení o Praze. Později S. Hejný a jeho spolupracovníci (V. Jehlík, M. Lhotská) se zabývají synantropní květenou a introdukovanými druhy prostřednictvím různých druhů dopravy a jiných činností. V padesátých letech pak bylo zpracováno několik diplomových prací na téma skalní vegetace v Praze a blízkém okolí (např. O. Dušek, H. Konečná, A. Ondráková), ale i o ruderální vegetaci Prahy (V. Toběrná).

Zájem o květenu Prahy stoupá v sedmdesátých letech zejména zásluhou V. Skalického, který podnikal časté exkurze do pražského okolí a zejména na zanikající biotopy mokrých a subhalofilních (slanomilných) luk. Měl v úmyslu napsat vědeckou květenu ke stému výročí uveřejnění Čelakovského *Květeny okolí Pražského*. Tento svůj záměr bohužel do své předčasné smrti v roce 1993 nedokončil, ale přesto stihl publikovat řadu svých nálezů v několika kolektivních článcích s J. Kubíkovou ve sborníku *Natura pragensis* (1982 – Šárecké údolí, 1987 – jižní část vltavského údolí, 1992 – východní část Prahy). Jeho významný příspěvek ke květeně Prahy obsahuje sborník *Staletá Praha* z roku 1985. V tomto sborníku je celá řada dalších statí věnovaných pražské vegetaci od botaniků Botanického ústavu ČSAV: R. Neuhausl, Z. Neuhauslová, J. Kolbek, D. Blažková, K. Kopecký, O. Jeřábková.

Od počátku sedmdesátých let se systematicky věnovala květeně a vegetaci Prahy J. Kubíková jako pracovnice Státní ochrany přírody v Praze. Díky náplni práce určené jako soustavné mapování pražského území, při kterém byla věnována hlavní pozornost vyhlášeným chráněným územím a vyhledávání cenných ploch hodných ochrany, bylo možné shromáždit floristický a cenologický materiál k mnoha z 89 postupně vyhledávaných chráněných území. Výsledky byly publikovány v regionálních sbornících, často s četným kolektivem spolupracovníků: *Bohemia centralis* 5 – údolí Vltavy severně od Prahy, *Bohemia centralis* 10 – Tiché údolí, Roztocký háj, *Natura pragensis* 1 – Šárecké údolí, *Natura pragensis* 5 – jižní vltavské údolí, *Natura pragensis* 8 – východ Prahy, *Natura pragensis* 14 – Radotínské údolí, *Natura pragensis* 15 – Dalejské údolí, *Natura pragensis* 17 – Kalvárie v Motole, *Natura pragensis* 18 – jihovýchod Prahy, *Museum a současnost* 11 – keltské opidum ve Zbraslavi, *Zprávy Čes. bot. společnosti* 14 a *Folia geobotanica et phytotaxonomica* 12 – Prokopské údolí. Jako další znalce pražské květeny je třeba jmenovat již zesnulého J. Manycha, L. Palka, dále M. Riegera, K. Smrčka, V. Jaroše. V. Jaroš se zabýval

zejména východem Prahy a Černokosteleckem. J. Sádlo si všímá zejména synantropní květeny. O pražskou květenu a vegetaci se zajímali manželé Neuhauslovi, kteří spolu s kolektivem z Botanického ústavu sestavili zajímavou rekonstrukční vegetaci na místě dnešního města, tj. představu, jaké lesy by zde rostly, kdyby město nikdy nevzniklo.

V devadesátých letech se hlásí ke slovu mladá generace – P. Špryňar, M. Řezáč, oba jako výborní znalci květeny se zabývají také entomologií. Jako poslední shrnující studii je třeba zmínit „Prodromus pražské květeny“, vydanou P. Špryňarem a Z. Münzbergrovou ve sborníku *Muzeum a současnost* v roce 1998. Autoři zaznamenali na pražském území dvojnásobný počet druhů než Čelakovský před více než sto lety. Jejich přehled obsahuje 2 185 taxonů cévnatých rostlin, z toho je 1 587 druhů původních a 580 druhů nepůvodních. Z nepůvodních druhů je 482 druhů zavlečených nebo zplanělých a zbytek 98 druhů jsou druhy pěstované.

Znalosti o květeně Prahy byly pak integrovány do reprezentačního díla *Chráněná území ČR*, díl 12, věnovaného Praze, vydaného v roce 2005 Agenturou ochrany přírody a krajiny. V roce 2007 vyšla podrobná studie o rostlinách přírodního parku Drahaň-Troja, která uvádí více než 1 000 komentovaných druhů z tohoto území.

Květena Prahy je samozřejmě mnohem širší než květena chráněných území, i když většina vzácných a pozoruhodných druhů roste právě tam. Pro každý krajinný prostor je významná i květena běžná v travnících městských parků, na cestách, ve spárách dlážděných dvorků. Mezi touto květenou jsou druhy domácí, ale i mnohé druhy zavlečené nebo úmyslně vysazované. V těch částech, o které bylo tradiční město rozšířeno do bývalých zemědělských obcí a kde dnes leží urbanisticky nešťastně řešené tovární haly a panelové domy, leží velké plochy půdy ladem a zarůstá je plevelová a rumištní květena, křoviny a stromy a lesíky. I toto je květena Prahy a je třeba o ní pohovořit.

Ve městě jsou nejnápadnější stromy v uličních stromořadích, v parcích a zahradách. Parkům a zahradám se věnuje zvláštní obor zahradní architektury. Reprezentační publikace na toto téma vyšla v redakci B. Pacákové-Hošťálkové v roce 2000. Tato publikace je zaměřena na historii jednotlivých typů zahrad a parků, a na jejich biologickou složku se nahlíží jako na pracovní a stavební materiál. Pokusíme se v dalších kapitolách této knihy obrátit pozornost na stromy a keře v parcích jako na živé tvory, které jsou v kontaktu s mnoha dalšími rostlinami a živočichy.